

จักรไต ขั้วตันยุคไอที

พระพรหมคุณาภรณ์

(ป. อ. ปยุตโต)

มงคลวารอายุครบ ๙๓ ปี

คุณหญิงกระจางศรี รักตะกนิษฐ

๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๐

จักรไต ขับตันยุตไต่

© พระพรหมคุณวราภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-94143-8-1

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐	๖,๐๐๐ เล่ม
- ทุนพิมพ์หนังสือด้วยญาณวศกวัน	๑,๕๐๐ เล่ม
- มงคลวารอายุครบ ๓๓ ปี คุณหญิงกระจางศรี รักตะกนิษฐ	๕๐๐ เล่ม
- มงคลวารอายุครบ ๘๑ ปี คุณหญิงลมูลศรี โกศิน	๕๐๐ เล่ม
- มงคลวารคล้ายวันเกิด คุณกานดา อารยางกูร	๕๐๐ เล่ม
- มงคลวารคล้ายวันเกิด คุณบุบผา คณิตกุล	๕๐๐ เล่ม
- มงคลวารอายุครบ ๖๖ ปี ดร.สุพจน์ ทองนพคุณ	๕๐๐ เล่ม
- ครอบครัวยุคปฏิวัติ	๕,๐๐๐ บาท
- ครอบครัวยุคปฏิวัติ	๔,๐๐๐ บาท
- คุณพัชรา กิตินุกูลศิลป์	๔,๐๐๐ บาท
- คุณศศิธร วีระไวทยะ	๑,๐๐๐ บาท

แบบปก: พระชัยยศ พุทธิวิโร

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

๕/๕ ถนนเทศบาลรังษฤษฏ์เหนือ แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทร. ๐-๒๕๕๓-๙๖๐๐

www.pimsuay.com

อนุโมทนา

เมื่อถึงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ซึ่งเป็นมงคลวารคล้ายวันเกิด โยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ ได้ทำบุญเลี้ยงพระอุปัชฌ์ภักดิ์และพระสงฆ์เป็นประจำมาทุกปี ตลอดเวลายาวนาน สมัยก่อนโน้นนิมนต์พระไปฉันที่บ้าน แต่หลายปีหลังนี้ ได้จัดพิธีและเลี้ยงที่วัดเรื่อยมา ในปี ๒๕๕๐ นี้ก็เช่นเดียวกัน ลูกหลานญาติมิตรศิษย์ทั้งหลายมาร่วมทำบุญอุทิศพรรับพรที่วัด ในมงคลวารที่โยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ จะมีอายุเต็ม ๙๓ ปี

นอกจากเลี้ยงพระและถวายวัดอุทยานทั่วไปแล้ว ก็บำเพ็ญธรรมทานที่เป็นยอดทานด้วย ในมงคลวารปีนี้ โยมคุณหญิงได้แจ้งไว้ว่าจะขอพิมพ์ธรรมกถาที่แสดงเมื่อวันอาสาฬหบูชาที่ผ่านมา ดังที่พิมพ์เสร็จในบัดนี้ มีชื่อว่า *จักรใด ขับตันยุคไอที*

โยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ เป็นผู้อุปัชฌ์ภักดิ์ เจ้าอาวาส และพระสงฆ์รุ่นเดิม มาแต่เริ่มแรกยืนยาวนานไกลก่อนตั้งวัดนี้ บุญกิริยาที่ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมากอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เช่นนั้น ย่อมเป็นฐานที่มั่นคงจะให้ระลึกแล้วเจริญปีติสุขได้ทุกเวลากับทั้งจะแผ่ขยายให้ญาติมิตรลูกหลานได้เบิกบานชื่นใจพลอยมีความสุขไปทั่วถึงกัน

ด้วยกำลังอันประเสริฐแห่งคุณพระรัตนตรัยและกุศลจริยา ขอให้โยมคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ และมวลศิษย์ญาติมิตรลูกหลาน เจริญด้วยจตุรพิธพร งอกงามในธรรม ไพบูลย์ด้วยปีติสุข และปวงกุศลยิ่งขึ้นๆ สืบไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๕ ตุลาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

อนุโมทนา	ก
จักร๑๓ ขัณฑ์ยุคไอที	๑
ปฏิสันถาร	๑
<i>ภาค ๑</i> สังฆทานครั้งใหญ่ ที่คลุมไปถึงก่อนปี	๓
วันอาสาฬหบูชา กับวันเข้าพรรษา มาต่อกัน	๓
เข้าพรรษา มาถวายสังฆทานใหญ่ ที่เดียวได้ ๓ เดือน	๔
ทำบุญ อยู่แค่สังฆทานไม่พอ ต้องต่อให้ครบสาม หรือสิบ	๖
บุญจะเพิ่มขยาย เมื่อใจแผ่กว้าง และปัญญาเห็นไกล	๘
ทำบุญครบ ๕๐ ปี ที่มีวันอาสาฬหบูชา	๙
เหตุการณ์ของวันอาสาฬหบูชา เกิดมาแล้ว ๒๕๕๕ ปี	๑๒
<i>ภาค ๒</i> จักรตัวใหม่ ที่ขัณฑ์ยุคไอที	๑๕
ธรรมจักรหมุน ทางเป็นมัชฌิมา ถึงพุทธศาสนาพันที่	๑๕
พอจักรเกิดขึ้น อารยธรรมก็ขยับเคลื่อน	๑๖
ธรรมจักรหมุนมา พาอารยธรรมเข้าสู่วิถี	๑๘
“จักร” เล็กก็สำคัญ “จักร” ใหญ่ก็อัศจรรย์	๒๐
“จักร” ถึงมือคน ก็เริ่มต้นผันอารยธรรม	๒๑
“จักร” ขยับเคลื่อนอารยธรรม สูยุคใหม่แห่งอุตสาหกรรม	๒๔
“จักร” พาอารยธรรม ก้าวขึ้นยุคใหม่ที่ชื่อไอที	๒๕
“จักร” บอกความเป็นญาติมิตร ว่าลี้กลงไปยังมัน	๒๖
“จักร” จะหมุนไปทางไหน อยู่ที่คนเป็นเสรีทาส หรือเสรีไท	๒๘
“จักร” หมุนอย่างไร “เครือข่าย” จึงกลายเป็น “ตาข่าย”	๓๐
“จักร” นั้นไซ้ไร ไฉนต้องหมุนไปในทางสายกลาง	๓๓
“จักร” จะขยับเคลื่อนอารยธรรมได้ ต้องหมุนไปด้วยปัญญา	๓๕
“ทางสายกลาง” พาคนถึงจุดหมาย นำอารยธรรมให้ศรีวิไล	๓๘

จักรใด ชับตันยุคไอที*

ปฏิสัมพันธ์

วันนี้ โยมญาติมิตรสาธุชน มีใจเป็นกุศล มาทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพร้อมกัน ด้วยความสามัคคี ตั้งแต่ในครอบครัวเป็นต้นไป

คุณพ่อ คุณแม่มาอยู่กับลูก บางทีก็มากับคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย หรือญาติพี่น้อง โรงเรียนก็มากขึ้น ทั้งคณะผู้บริหาร ครูอาจารย์ และลูกศิษย์ ญาติมิตรทั้งหลายก็มาทำบุญร่วมกัน

การทำบุญร่วมกันนี้ ได้บุญหลายอย่าง ทำบุญเฉพาะตัวก็ได้บุญอยู่แล้ว ท่านบอกไว้ว่า ถ้าทำบุญด้วยตนเอง ได้บุญขั้นที่หนึ่ง ถ้าชวนผู้อื่นทำบุญด้วย ก็ได้บุญเพิ่มอีกเป็นสองชั้น เพราะเป็นการทำบุญของตนเองด้วย แล้วทำให้คนอื่นได้บุญด้วย คน

* ธรรมกถา ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ในงานทำบุญเข้าพรรษา และเวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๐ (เดิมตั้งชื่อเรื่องว่า “เอาวงกลมมาหมุนพาเราไป แต่อย่าให้ตัวหมุนติดอยู่ในวงกลม”)

อื่นก็เลยพลอยได้บุญ ขยายบุญให้กว้างขวางออกไป

นอกจากนั้น น้ำใจที่ร่วมกันนั้น ก็เป็นบุญเป็นกุศลอยู่ในตัว แล้ว คือ มีเมตตาไมตรี มีจิตหวังดีต่อกัน เป็นต้น ช่วยให้บรรยากาศมีความสุข สดชื่น รื่นเริง สุภาพอ่อนโยน เป็นมิตร มีไมตรีจิตมาประกอบเข้าด้วย จึงเป็นการเพิ่มกำลังบุญ

มองในแง่พระศาสนา ก็คือมีกำลังผู้ที่มาค้าจุนอูดหนุนทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงยิ่งขึ้น

ฉะนั้น เมื่อถึงวันสำคัญ พุทธศาสนิกชนจึงไม่เพียงมาทำบุญเฉยๆ แต่ชวนกันมาทำบุญ และก็จึงขออนุโมทนาทั้งสองชั้น ทั้งในแง่ที่แต่ละท่านมีใจศรัทธามาทำบุญ แล้วก็มีใจปรารถนาดีเมตตาไมตรีชวนญาติมิตรมาทำบุญด้วยกัน

ยิ่งกว่านั้น วันนี้ยังเป็นวันที่ทำบุญสองอย่างด้วย

เมื่อก็นี้ว่าทำบุญสองชั้น คือ ด้วยตนเอง แล้วก็ชวนกันมา

ที่นี้ก็ทำบุญสองอย่าง คือ ทำบุญวันเข้าพรรษา กับทำบุญวันอาสาฬหบูชา ซ้อนกัน มาทีเดียว ได้ทำสองอย่างเลย

สังฆทานครั้งใหญ่ ที่คลุมไปถึงตอนปี

- ✧ -

วันอาสาฬหบูชา กับวันเข้าพรรษา มาต่อกัน

ความจริง วันสำคัญสองอย่างนี้ คนละวัน ต่างวันกัน แต่
เรารวมมาทำบุญในวันเดียวกัน

วันนี้แท้ๆ คือ วันอาสาฬหบูชา เป็นวันทำการบูชาพระ
รัตนตรัยเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ คือการที่พระพุทธเจ้าทรง
แสดงปฐมเทศนา นี่วันหนึ่ง

ส่วนอีกวันหนึ่ง คือพรรุ่งนี้ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ สำหรับปีนี้
ก็เป็นเดือน ๘ หลัง เป็นวันเข้าพรรษา

ความจริง การทำบุญสองวันนี้ ต่างกันคนละอย่าง ญาติ
โยมที่รู้เข้าใจชัดเจนก็แยกได้ถูก แต่สำหรับบางท่านที่ยังไม่คุ้น ก็
ถือโอกาสทบทวน เป็นการแยกให้เกิดความเข้าใจชัดเจนว่า

ที่เราทำพิธีถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝนไปเมื่อครั้งนั้น
เป็นการทำบุญในโอกาสเข้าพรรษา คือสำหรับวันพรรุ่งนี้ แต่ทำให้
เสร็จไปเสียก่อน

ส่วนพิธีสำหรับวันอาสาฬหบูชา ก็คือที่กำลังจะทำต่อไป
ได้แก่ การเวียนเทียน

ที่นี้ การที่เราเอางานบุญสองอย่างมาทำในวันเดียวกัน ก็เพราะว่าสองวันนี้อยู่ใกล้กัน ติดต่อกัน แต่พิธีก็แยกเป็นสองตอน คือ ถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน ก็แยกไปตอนหนึ่ง แล้วพิธีเวียนเทียนก็แยกไปอีกตอนหนึ่ง ให้เห็นชัดกันไป ถึงจะเอามารวมกันก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ต้องเข้าใจให้ชัด ก็เลยถือโอกาสพูดจาเล่าให้ฟัง เป็นเรื่องของความรู้เข้าใจเล็กๆ น้อยๆ

เข้าพรรษา มาถวายสังฆทานใหญ่ ทีเดียวได้ ๓ เดือน

ที่นี้จะเล่าให้ฟังทั้งสองวันนิดหน่อย ก็ต้องพูดเรื่องวันเข้าพรรษาก่อน ทั่วๆ ที่วันเข้าพรรษาที่จริงเป็นวันพຸ່ງนี้

วันเข้าพรรษา เป็นวันสำคัญทางพระวินัย เป็นเรื่องของพระสงฆ์ที่จะต้องอยู่ประจำที่ตลอดเวลา ๓ เดือนในฤดูฝน ซึ่งเริ่มต้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘

เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัย ญาติโยมพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ก็มาสนับสนุน ก็เลยเกิดประเพณีทำบุญขึ้นมา เป็นการอุปถัมภ์พระสงฆ์เพื่อให้ท่านมีกำลังที่จะปฏิบัติศาสนกิจ

สาระของการทำบุญในวันสำคัญทางพระวินัย พ่ຸงง่าย ๆ ก็คือมาอุปถัมภ์พระสงฆ์ เช่นว่า พระสงฆ์อยู่จำพรรษาจะต้องมีผ้าอาบน้ำฝน โยมก็พากันนำผ้าอาบน้ำฝนมาถวาย พระสงฆ์จำพรรษาต้องมีการศึกษาเล่าเรียน ทำกิจวัตรต่างๆ เช่น ทำวัตรสวดมนต์ ซึ่งบางทีก็เป็นเวลาค่ำคืน ต้องอาศัยแสงสว่าง ญาติโยมก็เอาเทียนพรรษามาถวาย

อย่างนี้แหละ การทำบุญเข้าพรรษาด้วยการถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝนก็เลยเกิดขึ้นมา แล้วก็ขยายเป็น

ประเพณีใหญ่โต มีการหล่อเทียน มีการแห่เทียน เป็นเรื่องสืบกันมาแต่โบราณ

การเข้าพรรษา การจำพรรษา ที่จริงเป็นเรื่องของพระ แต่โยมมาสนับสนุนให้พระมีกำลังปฏิบัติศาสนกิจ

การทำบุญวันเข้าพรรษานี้ เห็นชัดๆ ว่าเป็นการมาบำรุงสงฆ์ โยมมาถวายเครื่องสนับสนุนช่วยความเป็นอยู่และการทำกิจของท่านในระยะยาว จึงเป็นการถวายสังฆทาน ครั้งใหญ่ หรือครั้งพิเศษเลยทีเดียว

ในฤดูเข้าพรรษาจะมีพระมากเป็นพิเศษ เพราะเรามีประเพณีบวชเรียน ทำให้มีพระใหม่เพิ่มเข้ามา แล้วก็จะมีการศึกษาเล่าเรียนเป็นพิเศษ

แต่เดี๋ยวนี้ ประเพณีนี้ได้เสื่อมถอยลงไป ผู้บวชที่จะอยู่จำพรรษาเหลือน้อยลง หลวงพ่อจังหวัดหนึ่งเคยเล่าให้ฟังว่า ที่จังหวัดของท่านในเขตเทศบาลทั้งจังหวัด พรรษานั้นไม่มีผู้บวชอยู่จำพรรษาเลยแม้แต่รูปเดียว

นี่ก็คือประเพณีนี้ได้เสื่อมถอยลงไป กลายเป็นว่าบวชนอกพรรษากันแค่ประมาณ ๑ เดือน บางทีก็สั้นกว่านั้น เหลือ ๑๕ วันบ้าง ๗ วันบ้าง ประเพณีบอกว่าบวชเรียน แต่บวชแค่ ๗ วันนี่ยังไม่ทันได้เรียนอะไร

เวลานี้ โยมมีศรัทธามาก พวกท่านมาถวายสังฆทานเป็นอันดับ ๑ เลย ที่จริงนั้น อย่างที่พูดเมื่อกี้ โยมทำบุญวันนี้แหละคือสังฆทานที่แท้จริง และเป็นครั้งใหญ่พิเศษด้วย โยมได้ทำไปแล้วสบายใจได้เลย

ทำบุญ อยู่แค่สังฆทานไม่พอ ต้องต่อให้ครบสาม หรือ สิบ

เรื่องถวายสังฆทานนั้น ถ้าทำอย่างวันนี้ ก็เต็มที่เลย แต่ถ้ามาถวายสังฆทานกันแบบกระจัดกระจาย อย่างที่พบบ่อยๆ นั่นดี เป็นปัญหามาก พระก็อยากจะฉลองศรัทธาโยม แต่กำลังตัวเองก็ไม่พอ โดยเฉพาะกำลังในแง่เวลา

จึงต้องทั้งขอทำความเข้าใจ และขอความร่วมมือโยมว่า การทำบุญอุปัถุม์พระนั้น ไม่ใช่เฉพาะด้วยทาน หรือบำรุงด้วย วัตถุปัจจัย ๔ เท่านั้น แต่เราสามารถอุปัถุม์ด้วยการสนับสนุน ศาสนกิจ คือ ให้พระมีเวลาไปทำงานของท่าน ไปให้การศึกษา ไปอบรม ไปสั่งสอนต่างๆ ถ้าโยมช่วยอย่างนี้ ก็เป็นการทำบุญด้วย

การที่พระศาสนาจะดำรงอยู่ได้ยั่งยืนนานนั้น ทานหรือพวกวัตถุปัจจัยนั้นเป็นเพียงเครื่องอุดหนุนนะ โยมต้องเข้าใจ คือ เป็นเครื่องอุดหนุนเพื่อให้พระมีกำลังทำงานที่เรียกว่า ศาสนกิจ

พระศาสนาอยู่ได้ด้วยศาสนกิจ ที่แท้ คืองานของพระที่ไป ให้การศึกษา อบรม สั่งสอน เผยแพร่ธรรมะนี้แหละ

เพราะฉะนั้น โยมจะต้องนึกไว้ว่า การที่เรามาถวายทาน ก็เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีกำลังไปทำงานเหล่านี้

ทีนี้ ถ้าทานมีพอแล้ว วัตถุปัจจัยมีมากแล้ว โยมก็อุปัถุม์ ให้พระมีกำลังไปทำงานด้วยการให้เวลา เป็นต้น โยมก็ได้บุญได้กุศลเพิ่มขึ้นไป

แม้แต่เพียงทราบว่าคุณพระท่านทำงานสอนในวัดก็ตาม ไป สอนนอกวัดก็ตาม แล้วโยมชื่นใจด้วย นี่โยมก็ได้บุญแล้ว เรียกว่า

เป็นปัตตานูโมทนามัยกุล

ลองไปดูซิ หลักการทำบุญมีตั้ง ๑๐ อย่าง ที่เรียกบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ไม่ใช่ติดอยู่แค่นั้น เมื่อไรก็ตามๆ แต่ศีล ภาวนา ไม่ก้าวหน้าไปเลย

แล้วที่แบ่งย่อยเป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ นั้น ควรจะทำกันให้ครบ แล้วบุญที่สำคัญมากในที่สุดก็มาบรรจบที่ปัญญา

รวมแล้วก็คือ เราทำบุญทางวัตถุ (ทาน) แล้วก็บุญทางพฤติกรรม กาย วาจา (ศีล) ต่อด้วยบุญทางจิตใจ (จิตตภาวนา) ไปเติมกันที่บุญทางปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ถ้าอยู่แค่นั้น เราก็อยู่แค่ชั้นวัตถุเท่านั้น

จริงอยู่ ถ้าเราทำทานอย่างถูกต้อง ก็ไม่ใช่อยู่แค่วัตถุอย่างเดียว เวลาถวายทานเราก็ต้องมีจิตใจ ต้องมีเจตนา มีศรัทธา ใจจึงมาด้วย ช่วยทำให้พฤติกรรมต้องดีไปเอง คือเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือเกื้อกูล ทำนุบำรุง นี่คือศีลก็มา และจิตใจก็ดี ตั้งแต่มีเมตตาปรารถนาดี มีความเคารพ สดชื่นเบิกบานผ่องใส ทำทานพร้อมกับได้บุญทางจิตใจ

พอถวายทานแล้ว ก็ได้ฟังพระสงฆ์แนะนำสั่งสอนให้ ความรู้ธรรมะ ได้ปัญญาารู้เข้าใจ แล้วก็ได้พิจารณามองเห็นประโยชน์ของทานที่ตัวได้บำเพ็ญไปว่า พระท่านได้อาศัยทานที่เราถวายไปนี้แล้ว ท่านมีกำลังแล้ว ท่านก็จะไปปฏิบัติธรรม จะไปเล่าเรียนศึกษา ไปบำเพ็ญสมถภาวนา วิปัสสนาภาวนา เพราะท่านมีกำลังจากทานที่เราถวาย แล้วท่านก็ไปสั่งสอนญาติโยม ประชาชน ทำให้พระศาสนาแผ่ขยายไพศาล ช่วยให้ประชาชน

หรือสังคมอยู่กันร่วมเย็นเป็นสุข

เมื่อมองเห็นว่า ทานที่เราทำนี้ เรายังเห็นด้วยปัญญาว่ามีประโยชน์ มีคุณค่ามหาศาล โยมก็มีปิติ ปลาบปลื้มใจ อย่างนี้จึงจะได้บุญจริง เต็มความหมาย

ไม่ใช่นึกแค่ว่าไปถวายสังฆทาน พอถวายเสร็จก็จบ แล้วก็ไปนึกवादภาพว่าเดี๋ยวเราคงจะถูกล้อตเตอร์ที่หนึ่ง รำรวยได้เป็นเศรษฐี ไม่ใช่แค่นั้น

ต้องมองให้กว้าง อย่างน้อยใจต้องดี ต้องสดชื่นเบิกบาน ผ่องใส ให้ได้ความสุขตั้งแต่วเวลาที่ถวายไปเลย แล้วก็สุขยั่งยืนด้วย นึกเมื่อไรก็มีปิติ ปลาบปลื้มใจ อิ่มใจ มีความสุขทุกทีไป

เพราะฉะนั้น แม้แต่ทำทาน ก็ต้องให้ได้ครบ ให้ได้ทั้งศีล พวงมากับทาน ด้านจิตใจก็ได้สมาธิมาพวงกับทาน จนกระทั่งปัญญาที่พวงมากับทานเสร็จ นี่คือการถวายทานอย่างถูกต้อง

บุญจะเพิ่มขยาย เมื่อใจแผ่กว้าง และปัญญาเห็นไกล

แต่บางครั้งเราไม่จำเป็นต้องถวายวัตถุก็ได้ อย่างที่ว่า ถ้าวัตถุมีเพียงพอแล้ว เราก็ทำบุญด้วยการอุปถัมภ์ศาสนกิจของพระสงฆ์ ให้รู้เข้าใจว่า พระสงฆ์ท่านมีหน้าที่อะไร เมื่อท่านฉันอาหารแล้ว ท่านมีกำลังกายแล้วท่านก็ไปทำหน้าที่นั้น เมื่อท่านทำหน้าที่ถูกต้อง ใจของเราที่ชื่นชมเบิกบาน เราก็อนุโมทนาด้วย

เราจะส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ของท่านได้อย่างไร เราจะช่วยให้พระศาสนาเจริญขึ้น ให้ธรรมะแพร่หลายขยายไปได้ อย่างไร ถ้าเราคิดอย่างนี้แล้ว บุญจะเจริญเพิ่มพูนไม่รู้จักจบเลย

เรียกว่าก้าวไปในบุญ แล้วบุญก็จะเจริญงอกงามจนกระทั่งไพบุลย์ เพราะฉะนั้น ชาวพุทธอย่าได้หยุดติดอยู่แค่บุญขั้นต้น อย่างเดียว ตัวเองก็ต้องก้าวหน้าต่อไปในบุญให้สูงขึ้นไป แล้วก็ชักนำคนอื่นแผ่ขยายบุญให้แก่ไพศาล แล้วทั้งชีวิตของเราและสังคมก็จะดีงามมีความสุข

บุญต้องพัฒนา ไม่ใช่เมื่อไรๆ ก็อยู่แค่นั้น ไม่ไปไหนสักที

เอาละ กลับมาเรื่องเก่า เป็นอันว่าวันนี้ ญาติโยมมาทำบุญเข้าพรรษา ก็คือมาอุปถัมภ์ศาสนกิจ เช่น ให้พระมีผ้าอาบน้ำฝน ให้ท่านมีเทียนพรรษาคือดวงไฟแสงสว่าง ที่จะได้ใช้ศึกษาเล่าเรียนอ่านตำรับตำรา ทำวัตรเช้า-ค่ำ สวดมนต์ ภาวนา ได้เรียนรู้ได้เข้าใจอะไรต่างๆ แล้ว แสงสว่างของวัตถุ ก็กลายเป็นแสงสว่างของปัญญา

เราถวายวัตถุแสงเทียนหรือแสงประทีปนี้ มีความหมายขยายไปถึงแสงแห่งปัญญาด้วย ก็ขอให้โยมทุกท่านไปกันให้ถึงปัญญา

เป็นอันว่า เราได้มาทำบุญอุทิศหนุนพระสงฆ์ให้ทำกิจพระศาสนา การทำบุญเข้าพรรษาเป็นการทำบุญช่วงยาว หมายความว่า วันนี้เราถวายทานในวันเริ่มต้นพรรษา แล้วท่านก็อาศัยทานที่เราถวายนี้ใช้ไปอย่างน้อย ๓ เดือน นี่คือสังฆทานครั้งใหญ่ โยมก็สบายใจปลื้มใจได้เต็มเปี่ยมเลย

เรื่องเข้าพรรษา ก็เอาแค่พอเข้าใจเท่านั้น

ทำบุญครบ ๕๐ ปี ที่มวันอาสาฬหบูชา

ต่อไปเรื่องที่สอง ก็คือการทำบุญวันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นตัววันจริงที่ตรงในวันนี้ อันมีพิธีสำคัญอยู่ที่การเวียนเทียน ญาติโยมจำนวนมากมุ่งมาเวียนเทียน

เวียนเทียนนั้น ไม่ใช่เรื่องของการเข้าพรรษา แต่เป็นเรื่องของอาสาฬหบูชา และเรื่องวันอาสาฬหบูชามีความหมายว่าอย่างไร ก็แทบจะไม่ต้องอธิบาย เพราะถือว่ารู้กันอยู่แล้ว อาจจะถูกพูดพาดพิงเพียงนิดหน่อย

อย่างไรก็ตาม อาสาฬหบูชาครั้งนี้มีข้อที่ควรจะต้องถึงเป็นพิเศษหน่อยหนึ่ง คือว่า วันนี้ต้องถือว่าเป็นวันฉลองครบ ๕๐ ปีของการเกิดขึ้นแห่งพิธีอาสาฬหบูชา หลายท่านลืมหืมหมดแล้ว

วันอาสาฬหบูชาเพิ่งเกิดขึ้นมาได้ ๕๐ ปี ครบครึ่งศตวรรษวันนี้ จะถือเป็นวันฉลองก็ได้ แต่ไม่มีใครคิดฉลองเลย เรื่องเป็นอย่างไรร

แต่ก่อนนี้เคยเล่าให้ฟัง ดูเหมือนจะเล่าหลายครั้งแล้วว่า ประเพณีทำบุญบูชานี้ปกติแต่เดิมมาเรามีวันเดียว คือวันวิสาขบูชา คือ วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

แล้วเนื่องกันกับวันวิสาขบูชา พอปรินิพพานแล้ว ก็เลยมีอีกวันหนึ่งพ่วงมา คือวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ที่เรียกว่า “วันอัฐมีบูชา” คือวันแรม ๘ ค่ำ ต่อจากวันวิสาขบูชา

โบราณมีแค่ ๒ วันเท่านั้น แต่ปัจจุบันวันอัฐมีบูชาแทบไม่มีใครรู้จักแล้ว เพราะแทบไม่ได้จัดกัน ก็เหลือเพียงวันวิสาขบูชาเป็นหลักมาตลอด

วิชาขบขานี้ ในประเทศพุทธศาสนาก็มีทุกประเทศ แม้ว่าบางประเทศจะไม่ได้ถืออันทรคติ อย่างญี่ปุ่นเขานับวันวิชาขบขานตามแบบปฏิทินสุริยคติ คือแบบเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ ฯลฯ พฤษภาคม เขาไม่ได้นับเดือนหกอย่างเรา

ที่นี้ของเราก็มีวิชาขบขานมาตลอด ในสมัยอยุธยาจัดเป็นงานใหญ่ แต่พอมารัตนโกสินทร์หลังกรุงแตกแล้ว ชาวพุทธไทยแตกกระสานซ่านเซ็น ประเพณีก็เลยเสื่อมหาย จนกระทั่งสมเด็จพระสังฆราชมี ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ทรงเสนอฟื้นฟูขึ้นมา ให้ทำกันเป็นการใหญ่ แต่ก็ไม่ได้เข้มแข็งมั่นคงจนกระทั่งเดี๋ยวนี้

เราต้องยอมรับว่า วิชาขบขานของเราไม่เข้มแข็งมั่นคงเหมือนในศรีลังกา ที่เขาสืบทอดมาแต่โบราณจนปัจจุบัน เขามี ๗ วัน ๗ คืน ทำกันเป็นการใหญ่มาก

เอาละ เป็นอันว่า ของไทยเราก็มีวิชาขบขานเป็นแกนมาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๔ ในหลวงรัชกาลที่ ๔ ก็ทรงเป็นผู้นำจัดให้มีพิธีบูชาในวันเพ็ญเดือน ๓ ขึ้น ที่เรียกว่า “มาฆบูชา”

เวลาผ่านไปๆ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลไทยได้จัดงานบุญใหญ่เรียกว่า “ฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ” ที่ชาวบ้านชอบเรียกว่า ฉลองกิ่งพุทธกาล

พอทำบุญฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษเสร็จ ทางคณะสงฆ์ตอนนั้นมีการปกครองแบบเก่า ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งมีคณะสังฆมนตรี

ตอนนั้นสังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษา ชื่อว่าท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ อยู่วัดมหาธาตุ ในกรุงเทพฯ แต่เป็นเจ้า

คณะจังหวัดชลบุรี ท่านก็เสนอขึ้นมาว่า วันที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนานี้ น่าจะถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ควรฉลองหรือทำบุญบูชาด้วย

คณะสังฆมนตรีก็เสนอไปยังรัฐบาล ซึ่งตอนนั้นมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลก็เห็นด้วย และได้ประกาศให้มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่ง คือ “วันอาสาฬหบูชา” เป็นวันบูชาเนื่องในการแสดงปฐมเทศนา ประกาศรัชมัจจกัปปวัตตตสนสูตร

นั่นคือ ปีถัดจาก พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่ฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ก็เป็น พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อนับมาถึงวันนี้ก็จึงครบ ๕๐ ปี

เพราะฉะนั้น วันนี้จึงเป็นวันครบ ๕๐ ปีของการมีพิธีอาสาฬหบูชา นี้ก็เลยเล่าเป็นความรู้ให้ญาติโยมฟัง

เหตุการณ์ของวันอาสาฬหบูชา เกิดมาแล้ว ๒๕๙๕ ปี

ที่นี้พอมีเป็นหลัก ๓ วันแล้ว คือ วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ก็เลยมาคิดกันว่า เอ้อ ๓ วันนี้ เรามาเรียกเป็นวันพระรัตนตรัย แยกเป็นแต่ละวันๆ ก็ดีนะ

วันวิสาขบูชานี้ เป็นวันที่พระพุทธรเจ้าประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ เป็นวันเกี่ยวกับองค์พระพุทธรเจ้า เพราะฉะนั้นน่าจะเรียกว่าเป็นวันพระพุทธรเจ้า ก็ดูสมเหตุสมผลดี

ที่นี้ก็มาดูว่า เออ... วันมาฆบูชาที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นั้น ก็เป็นการแสดงหลักใหญ่แห่งคำสอนของพระพุทธรเจ้า คือหลักใหญ่แห่งธรรมะ หรือหลักการของ

พระพุทธศาสนาทั้งหมด ฉะนั้น น่าจะถือว่าวันมาฆบูชาเป็นวันพระธรรม ก็เลยบอกว่าให้วันมาฆบูชาเป็นวันพระธรรม

ส่วนวันอาสาฬหบูชานี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา แก่เบญจวัคคีย์ แล้วหัวหน้าเบญจวัคคีย์ ชื่อว่าโกณฑัญญะ ได้ฟังแล้วบรรลุธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อัญญาสิ วต โภ โกณฑัญญะ” ที่แปลว่า โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ก็เลยเต็มชื่อให้ท่าน เหมือนกับเป็นสมญาว่า อัญญาโกณฑัญญะ (แต่ประเทศอื่นเขาเรียก อัญญาตโกณฑัญญะ เพี้ยนกันนิดหน่อย)

ทีนี้ ท่านขอพร ก็เลยเป็นพระภิกษุองค์แรก เราก็ถือว่า เออ... ในวันอาสาฬหบูชานี้เกิดพระภิกษุองค์แรก ซึ่งเป็นพระสาวกองค์แรกในอริยสงฆ์นะ ถ้าอย่างนั้นเราก็เรียกวันอาสาฬหบูชาเป็นวันพระสงฆ์ ดูเข้าเหตุผลดี

ก็เลยคล้ายๆ ตกลงกันมา แต่ที่จริงก็ไม่ได้มีการตกลงเป็นทางการหรอก แต่คล้ายๆ ถือกันมาว่า วันวิสาขบูชาเป็นวันพระพุทธเจ้า วันมาฆบูชาเป็นวันพระธรรม วันอาสาฬหบูชาเป็นวันพระสงฆ์

แต่ว่ากันไปแล้ว ที่จริง ตามเหตุการณ์ในพุทธประวัติเอง นั้น วันของอาสาฬหบูชาเกิดก่อนวันของมาฆบูชา เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ก็คือเทศน์ครั้งแรก จนกระทั่งมีสาวกองค์แรกขึ้นมา ตอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในวันมาฆบูชา นั้น มีพระสงฆ์ตั้ง ๑๒๕๐ รูปแล้ว

ทีนี้บางท่านก็มาคิดว่า เอ... วันอาสาฬหบูชาเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงเทศน์ครั้งแรก เป็นวันประกาศธรรมะนี้ น่าจะ

เป็นวันพระธรรม ก็เลยบอกว่าจะเอาวันอาสาฬหบูชาเป็นวันพระธรรม ดุมีเหตุผลอยู่ ก็ว่าไป

อย่างไรก็ตาม ไม่ต้องไปเถียงกันหรอก อันนี้พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงว่ามาหรอก เรามว่ากันเอง ตกลงกันอย่างไรก็ได้ ให้มันได้ความหมายดีก็แล้วกัน เมื่อได้ความหมายเป็นประโยชน์ มีคุณค่า และให้เกิดผลในการปฏิบัติ เอามาใช้ได้ละ ก็เป็นดีที่สุด

ทีนี้ เราก็มารถึงวันอาสาฬหบูชาละ จะเรียกเป็นวันพระสงฆ์ที่สุดแต่เห็นเหมาะ เพราะสอดคล้องเข้าไปในชุดอย่างที่ว่ามาแล้ว จะถืออย่างนั้นก็ถือไป

แต่ถ้าพูดตามเหตุการณ์ ก็เรียกว่าเป็นวันประกาศพระธรรมจักร และแสดงมัชฌิมาปฏิปทา หรือประกาศพระธรรมจักรแสดงทางสายกลาง อันนี้คือตัวเหตุการณ์ที่แท้

เมื่อก็บอกว่า วันอาสาฬหบูชา นั้น มาถึงวันนี้ครบ ๕๐ ปี แต่เหตุการณ์ของอาสาฬหบูชา นั้น ๒๕๙๕ ปีแล้วนะ ไม่ใช่ ๕๐ ปีที่ว่า ๕๐ ปี คือพูดตามที่เราได้จัดได้มีพิธีบูชากันมา

จักรตัวใหม่ ที่ขั้วต้นยุคไอที

- ✧ -

ธรรมจักรหมุน ทางเป็นมัชฌิมา ถึงพุทธศาสนาทันที

ที่นี่ ก็มาพูดกันถึงวันอาสาฬหบูชาว่า ในวันนั้น
พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือเทศน์ครั้งแรก เป็นการเริ่ม
ประกาศพระพุทธศาสนา

พระธรรมที่เทศน์นั้นเป็นพระสูตร เรียกว่า ธัมมจักกัปป-
วัตตตนสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยการหมุนวงล้อแห่งธรรม

เรียกกันง่ายๆ ว่าเป็นวันประกาศพระธรรมจักร คือ ไม่
จำเป็นต้องเรียกเต็มว่า ธัมมจักกัปปวัตตตนสูตร

คำว่า “ธรรมจักร” นี้ เป็นทั้งเนื้อหาสาระของธัมมจักกัปป-
วัตตตนสูตร และบางครั้งก็ใช้เป็นคำเรียกแทนพระสูตรนี้ทั้งสูตร
ด้วย

ธัมมจักกัปปวัตตตนสูตรนั้น มีสาระสำคัญที่ขึ้นต้นด้วย
มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง และทางสายกลางนี้โยง
ต่อไปถึงอริยสัจ

เมื่อพูดถึงทางสายกลางแล้ว ทางสายกลางนั้นก็นำไปสู่
อริยสัจแน่นอนอยู่ในตัว ก็เลยไม่ต้องเอ่ยชื่ออริยสัจออกมา พูด

แค่ว่าทางสายกลางก็พอ

เพราะฉะนั้น เมื่อจะพูดให้กะทัดรัด ก็บอกว่า วันอาสาฬหบูชา คือ วันประกาศพระธรรมจักรและแสดงมัชฌิมาปฏิปทา หรือวันประกาศพระธรรมจักรและชี้ทางสายกลาง

เรื่องธรรมจักรกับทางสายกลางนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน วันนี้ก็จะคุยกับโยมเป็นความรู้เกร็ดๆ ไม่ต้องลงลึกอะไรมาก

แต่จะรู้จักธรรมจักร ก็ต้องรู้จักจักรก่อน เพราะธรรมจักรก็มาจากจักร

พอจักรเกิดขึ้น อารยธรรมก็ขยับเคลื่อน

“จักร” แปลว่าอะไร พอพูดว่าจักร เราก็นึกถึงวงกลมๆ อะไรเป็นจักร มันก็ต้องเป็นวงกลมๆ และ จักรที่รู้จักกันมาแต่ไหนแต่ไร ก็คือ ล้อ จำพวกล้อเกวียน ล้อรถ อะไรพวกนี้ นี่แหละจักรของแท้แต่ดั้งแต่เดิม

ที่นี้จักร หรือล้อนี้ เมื่อเกิดขึ้นมาสมัยก่อนนั้น คนตื่นตื่นมาก เพราะนำความสะดวกสบายและความเจริญมาให้ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญ ของความก้าวหน้าองามแห่งอารยธรรมของมนุษย์

เมื่อมนุษย์สามารถเดินทางด้วยยานพาหนะ โดยมีล้อขึ้นมา ความเจริญก็เกิดขึ้นมากมายและรวดเร็ว ใช้ภาษาจีนแดงว่า แบบก้าวกระโดดเลย

เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องธุรกิจการค้า มีกองเกวียนคาราวานไปในแคว้นแคว้นประเทศต่างๆ สื่อสารกันไปได้ทั่วถึง หนึ่งสถานะ

ด้านการค้าพาณิชย์

แล้วความเจริญก็ตามมากับพาณิชย์กรรมนั้น เพราะนอกจากการค้าขายแล้ว วัฒนธรรมและอะไรต่ออะไรก็ไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้ การเล่าเรียน วิทยาการต่างๆ ในสมัยโบราณก็ฟุ้งไปกับการค้านี้แหละมาก

เพราะฉะนั้น ลัทธิจึงเป็นเครื่องหมายของความเจริญ หรือเป็นสัญลักษณ์แห่งการพัฒนาอย่างสูงของอารยธรรม

แต่ไม่ใช่เท่านั้น เมื่อลัทธิเกิดขึ้นแล้ว พอรถไปได้ มันไม่แค่การค้าพาณิชย์หรือธุรกิจเท่านั้น แต่มันหมายถึงอำนาจของพระราชาด้วย เพราะว่า ตอนนีพระรชาก็มีรถศึกแล้วละ

แต่ก่อนนั้น ต้องรบกันด้วยช้าง ด้วยม้า ด้วยทหารราบ ตอนนี้มีรถม้าด้วย มีรถศึกแล้ว อย่างน้อยก็มีรถชนเสปียงและบรรพทุกยุทธโศปกรณ์ การศึกสงคราม การแผ่ขยายอำนาจ ก็ยิ่งเกริกก้องเกรียงไกร

เพราะฉะนั้น ก็กลายเป็นว่า การมีล้อนี้เอง ได้ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าเหล่านี้ ล้อก็คือเครื่องหมายของรถนั่นเอง เพราะมันหมุนพารถไปให้คนสามารถแผ่ขยายอำนาจได้

ต่อมา “จักร” หรือล้อ ก็เลยกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจ หมายถึงการแผ่ขยายไปแห่งอำนาจ ลัทธิรถศึกหมุนไปถึงไหน อาณาคืออาณาปกครองบังคับ ก็แผ่ขยายไปถึงนั้น ก็เลยเกิดคำว่าอาณาจักรขึ้นมา

“อาณาจักร” ก็คือ ดินแดนที่วงล้อแห่งอำนาจหมุนไปถึง เตี่ยวันนี้เรายังใช้อยู่ เราใช้กันโดยไม่รู้เลยใช้ใหม่ว่า อาณาจักรก็

คือ วงล้อแห่งอำนาจ

แต่ก่อนนี้ ลัทธิศีกพาอาณาคืออำนาจไป ลัทธิไปถึงไหน
อำนาจของพระราชาก็ไปถึงนั้น อาณาจักร ก็คือ ดินแดนที่อยู่ใน
อำนาจของพระราชารองค์นั้น

แล้วอันนี้ก็จะโยงมาหาธรรมจักร

ธรรมจักรหมุนมา พาทหารธรรมเข้าสู่วิถี

พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า ลัทธิที่พาอำนาจไปนั้น
บางทีมันพาไปแต่ความเดือดร้อน พาสงครามไป พาการ
เบียดเบียนไป พาเอาความเดือดร้อนไปให้เขา เพราะฉะนั้นควร
คิดกันให้ดี ควรจะให้วงล้อนี้เป็นเครื่องนำเอาสิ่งที่สูงส่งกว่านั้นไป
ด้วย อะไรที่ดีที่งามที่สูงที่ประเสริฐ นั่นก็คือธรรม เพราะฉะนั้น วง
ล้อนี้ควรจะนำธรรมะไป นี่แหละจึงได้เกิดคำว่า “ธรรมจักร” ขึ้น

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือพระสูตรแห่งการหมุนวงล้อ
ธรรมนี้ จึงเป็นพระสูตรที่ปฏิวัติความคิดมนุษย์ ที่ประกาศขึ้นมา
ใหม่ว่า ท่านผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย อย่ามัวคิดแต่จะแผ่ขยายอาณาที่
ก่ออาชญากันเลย แต่จงหันมาแผ่ขยายธรรม คือความดีงามของ
มนุษย์และปัญญาที่รู้ซึ่งเข้าถึงธรรมชาติกันเถิด

เพราะฉะนั้น แทนที่จะมีเพียงอาณาจักร ก็ให้มีธรรมจักร
ด้วย พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรก ก็เหมือนทรงหมุนวงล้อ
แห่งธรรม ให้วงล้อธรรมะหมุนพาธรรมนั้นแผ่ขยายไป

เมื่อวงล้อแห่งธรรมนี้หมุนไปถึงไหน ดินแดนแห่งความ
ร่มเย็นเป็นสุขด้วยธรรมะ ก็จะแผ่ขยายไปถึงนั้น

ดังนั้น “ธรรมจักร” จึงมีความหมาย ๒ อย่าง เช่นเดียวกับ
อาณาจักร

หนึ่ง หมายถึงวงล้อแห่งธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงหมุน คือ
ธรรมะที่ทรงประกาศ

แล้วสืบเนื่องจากหนึ่ง วงล้อนี้หมุนไปเพื่ออะไร ก็เพื่อพาเอา
ธรรม คือความดีงาม ความร่มเย็นเป็นสุข แผลงขยายออกไปให้เกิดมี

สอง ดินแดนที่วงล้อแห่งธรรมนั้นหมุนไปถึง ซึ่งกลายเป็น
ดินแดนแห่งธรรม

เป็นอันว่า “ธรรมจักร” ก็เลยแปลได้ว่า

๑. วงล้อแห่งธรรม หรือธรรมดุจวงล้อ ที่ถูกหมุน คือถูก
ประกาศ ถูกเผยแผ่สั่งสอน และ

๒. ดินแดนที่วงล้อแห่งธรรมหมุนไปถึง หรือแผ่ไปถึง
ธรรมจักร จึงเป็นทั้งธรรมที่ทรงแสดง และเป็นทั้งดินแดน
แห่งธรรม

พระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรม ยังธรรมจักรให้หมุนออกไป
และทรงสถาปนาธรรมจักร ด้วยธรรมจักรที่หมุนออกไปนั้น

รวมความว่า วันอาสาฬหบูชานี้ เป็นวันที่สำคัญมาก
เพราะเป็นวันแห่งธรรมจักร คือวันที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ
ธรรมจักร ซึ่งเตือนใจเราว่า พวกเราชาวพุทธในบัดนี้ ควร
พยายามสร้างธรรมจักร คือ ดินแดนแห่งธรรมให้เกิดขึ้น ให้เรามี
ครบ ทั้งอาณาจักร และธรรมจักร

เมื่อมีล้อ จึงมีรถ หรือมียานพาหนะ และเมื่อมีรถ มี
ยานพาหนะ ก็ต้องมีทางไป และทางนั้นก็ต้องเป็นทางที่

ถูกต้อง ที่จะพาไปดี ไปให้ถึงที่หมาย

ทางไปที่ถูกต้อง ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงซื้อมาก คือทางสายกลาง และธรรมจักรคือล้อแห่งธรรม ก็หมุนพารรถไปตามทางสายกลางนี้

ที่ว่ามานั้นคือความหมายสำคัญ ที่เราจะต้องเข้าใจ เรื่อง “จักร”ทั้งหลาย จนถึงธรรมจักรนี้ เป็นเรื่องใหญ่มาก ทั้งสัมพันธ์กับและสำคัญต่ออารยธรรมของโลก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงได้บอกว่าวันนี้จะเล่าเป็นเรื่องเกร็ดๆ ให้โยมฟัง

“จักร” เล็กก็สำคัญ “จักร” ใหญ่ก็อัศจรรย์

มาดูความหมายของศัพท์ก่อน เมื่อก็พูดไปทีหนึ่งแล้ว “จักร” นี้ ไทยเราใช้ตามรูปสันสกฤต (จกร) แต่ในภาษาบาลี ท่านเขียนสอง ก เป็น จก

“จักร” คือวัตถุที่มีรูปทรงเป็นมณฑล คือเป็นรูปวงกลม แต่ถ้าแค่เป็นมณฑล ก็อาจจะเป็นรูปทรงกลมที่อยู่นิ่งๆ

ที่นี้ จักร นั้น นอกจากเป็นมณฑล มีรูปทรงกลมๆ แล้ว ยังมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือมันเคลื่อนไหวด้วย และการเคลื่อนไหวของมันนั้น มีอาการที่เป็นวัฏฏะ คือหมุน หรือวน

เพราะฉะนั้น จักร จึงเป็นวงที่วน หรือเป็นวงกลมที่หมุนได้ เป็นอันว่า จักรมีลักษณะ ๒ อย่างที่สำคัญ คือ *ที่หนึ่ง* รูปทรงมันกลม และ *สอง* มันมีอาการหมุนได้

รวมแล้วก็เป็นวงกลมที่หมุน ดังตัวอย่างที่รู้จักกันดีก็คือ วงล้อ หรือล้อนี้เอง

วงกลมที่หมุนได้นี้แหละสำคัญอย่างยิ่ง มันเป็น เครื่องหมายของอารยธรรมมนุษย์ตลอดมา เรียกได้ว่าทุกยุคสมัย จนกระทั่งปัจจุบันนี้

เดิมนั้น จักรก็เป็นวงกลมธรรมดา อย่างลูกตาดำเรานี้ก็เป็นวงกลม เป็นอักษิณณฑล แต่คงจะเป็นเพราะมันเคลื่อนไหว (กลออกไปกลอกมา มองกวาดและกวาดไปได้ทุกๆ รอบๆ) ก็เรียกว่าจักรอย่างหนึ่ง (เป็นอักษิจักร) นี่จักรเล็ก

แล้วก็มีจักรอื่นที่ใหญ่ขึ้นไป จนถึง “จักรราศี” แล้วก็มี “จักรวาล” ก็เป็นจักร

จนกระทั่งเข้ามาในพุทธศาสนาแบบวัชรยาน เกิดเป็นวงล้อมหีมาแห่งกาละ เรียกว่า “กาลจักร” ที่โยงเข้าด้วยกันทั้งด้านกาละ ด้านเทศะ และด้านจิต ที่นับถือเป็นต้นตระกูลอันยิ่งใหญ่สืบมาในทิเบต

เอาละ นี่เป็นด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ แต่ไปๆ มาๆ ชักจะเลยไปทางลึกลับ พอแค่นี้ก่อน

ที่นี้ เรามาดูจักรที่เข้ามาสู่การใช้ประโยชน์ของมนุษย์

“จักร” ถึงมือคน ก็เริ่มต้นผันอารยธรรม

ในสมัยพุทธกาล จักรได้ถูกนำมาใช้ในความเป็นอยู่ของมนุษย์หลายอย่าง อย่างหนึ่งที่เด่นมากก็คือ แป้นหมุนของช่างหม้อในการปั้นหม้อ

ช่างหม้อ สมัยนั้นเรียกว่ากุมภการ เวลาปั้นหม้อนั้นเขามี แป้นหมุน และเขาก็ปั้นหม้อบนแป้นหมุนนั้น ซึ่งเรียกว่าจักร หรือ

เรียกเต็มคำว่า “กุมภการจักร” แปลว่าจักรของช่างหม้อ ก็คือ
 เป็นหมุนของช่างหม้อนั่นแหละ เมื่อก่อนดินอยู่บนเป็นหมุนแล้ว
 จะทำหม้อโดยปั้นแต่งแปลงรูปร่างอย่างไรก็ง่าย เป็นเทคโนโลยี
 พื้นฐานสมัยนั้น

เทคโนโลยีประเภทจักรคงจะมีอีกหลายอย่าง ดังที่บางทีก็
 พบในพระไตรปิฎก อย่างเรื่องในพระวินัยว่า สมัยนั้น ภิกษุ
 ทั้งหลายใช้เถาวัลย์บ้าง ประคดเอบ้าง ผูกภาชนะตักน้ำ ต่อมา
 พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตอุปกรณ์ต่างๆ จนถึงคันไผ่ ระหัด
 และจักรผ้าน้ำ ที่ท่านเรียกว่า “จักรวิฎฐ์” (วินย.๗/๑๕/๓๖, คำบาลีว่า
 จกฺกวิฎฐกฺก, กลับกันกับที่ไทยเราบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใช้ว่า วิฎฐจักร
 ซึ่งมีความหมายอย่างอื่น และไม่มีในภาษาบาลี)

เรื่องเก่าๆ แบบนี้ พอละ คนสมัยนี้ไม่รู้จักช่างปั้นหม้อแล้ว
 จักรวิฎฐ์ ก็ไม่เห็น

เอาจักรที่มีมาถึงปัจจุบันนี้ ก็คือล้อรถ ล้อเกวียน เป็น
 เทคโนโลยีที่มีอายุยืนยาวที่สุด แม้จะแปลงรูปมาเรื่อยๆ

อย่างที่ว่าเมื่อกี้ เมื่อมีล้อเกิดขึ้น ล้อก็หมุนพาเกวียนไป พา
 รถไป ทำให้การเกษตรเจริญขยายกว้างถึงกัน ทำให้การค้า
 พาณิชยกรรมรุ่งเรือง ทำให้การเมืองการทหารแผ่อำนาจรุกไปจับไวเร็ว
 ไกล เข้าสู่ยุคที่คนสื่อสารคมนาคมกันได้กว้างไกลไพศาล เรียกว่า
 เป็นความเจริญของอารยธรรม

เพราะฉะนั้น จักรจึงเป็นเครื่องหมายของความเจริญแห่ง
 อารยธรรมมนุษย์ อย่างที่บอกไปแล้ว ที่เด่นก็คือ ทางด้านอำนาจ
 และความเจริญทั้งด้านการเมืองและในเรื่องบ้านเมือง จักรก็เข้า

มาอยู่ในคำสำคัญ ที่เรียกว่า “อาณาจักร”

คำว่า “จักร” นี้ ตามศัพท์ ท่านแปลว่า “สิ่งที่บิดแผ่นดินไป” คือเวลามันหมุนไป มันก็บิดแผ่นดินไป เป็นความหมายในเชิง แสดงอำนาจ ใช้กำลัง กด ช่ม หรือทำลาย

จากลัทธิ จักรก็มาเป็นอาวุธของเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ คือพระนารายณ์ เรียกว่า จักราวุธ

พระนารายณ์มีจักรเป็นอาวุธ จักราวุธของพระนารายณ์นั้น เป็นวงกลมที่มีขอบเป็นจักๆ นี่คือ วงจักรบาลีสันสกฤต มามีจักไทยเป็นขอบ รวมกันนะ อย่าเพิ่งงง

พูดอีกทีว่า จักรที่มีขอบเป็นจักๆ นี้ มาเป็นอาวุธของพระนารายณ์ พระนารายณ์พิโรธ ไม่พอพระทัยใคร ก็ขว้างเปรี๊ยะไป ตัดคอเลย นี่เป็นเครื่องหมายของอำนาจชัดเลย

แล้วก็มีกรลงโทษชนิดหนึ่งในแดนของเปรต ซึ่งใช้จักรหมุนบดบนศีรษะ

รวมแล้วก็เป็นทั้งการมองและการใช้จักร ในฐานะเป็น เครื่องมือของอำนาจและความรุนแรง เป็นเรื่องของอาณา แล้วก็ อาชญา

พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นว่า จักรนั้นคนเอามาใช้กันมุ่งไป แต่ในเรื่องของอำนาจ เรื่องความรุนแรง มีการเบียดเบียนกันมาก ไม่เป็นการสร้างสรรค์ที่แท้จริง ควรจะนำมาใช้ในทางของความดีงาม การแสวงปัญญา และการพัฒนามนุษย์ หรือพูดสั้นๆ ว่า ใช้ในเรื่องของ “ธรรม”

คำศัพท์ใหม่ และความคิดใหม่ที่ “ธรรมจักร” จึงเกิดขึ้นมา

อย่างที่ว่ามีอีก

เพราะฉะนั้น เราจะต้องเข้าใจถึงความสำคัญของธรรมจักร โดยเฉพาะต้องจับแนวคิดใหม่นี้ให้ได้ เพื่อจะเปลี่ยนแปลงหันเหแนวทางของอารยธรรมมนุษย์ เอาละ ขอผ่านไป

“จักร” ขับเคลื่อนอารยธรรม สู่ยุคใหม่แห่งอุตสาหกรรม

เป็นอันว่า ในอดีตตอนนี้ จักรได้นำมนุษย์เข้าสู่ขั้นตอนแรกที่สำคัญของอารยธรรม ทำให้มีรถ มียานพาหนะ ที่จะเดินทางไป ได้ไกลๆ ทั้งในการค้าพาณิชย์ เรื่องธุรกิจ วัฒนธรรม และการแผ่ อำนาจ แต่ก็ยังเรียกกันว่าเป็น ยุคเกษตรกรรม

ต่อมา มนุษย์ก็ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ถัดต่อมา ที่เรียกว่า “ยุค อุตสาหกรรม” และก้าวที่ว่ำนั้นก็ต้องอาศัยจักรนี่แหละเป็นตัว ขับเคลื่อน

คราวนี้ นอกจากจักรที่พารถไปบนถนนในที่แจ้งแล้ว ก็เกิด จักรในรูปแบบหลากหลายขึ้นมา เป็นส่วนประกอบที่ซับซ้อนใน โรงงาน และในเครื่องยนต์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นกงจักร ลูกไม่ รอก มอเตอร์ กังหัน ฯลฯ

คราวนี้จักรแบบพระนารายณ์ คือจักรที่มีขอบรอบตัวเป็น จักๆ หรือหยักๆ ก็ได้เข้ามามีบทบาทในเครื่องจักรเครื่องยนต์ อย่างมาก เรียกกันว่า เฟือง หรือฟันเฟือง ซึ่งได้กลายเป็น สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของอุตสาหกรรม บางทีก็เป็นสัญลักษณ์ ของวิชาวิศวกรรม จำพวกที่เรียกได้ว่าจักรยন্ত্রศาสตร์

เป็นอันว่า เรื่องวงกลมนี้สำคัญมาก วงกลมที่หมุนนี่แหละ

เป็นตัวแกนเลย ถ้าไม่มีวงจักรวงกลมอันนี้ อุตสาหกรรมก็คงไม่ไปไหน

พูดได้ว่า ยุคอุตสาหกรรมก้าวมาได้ด้วยมีวงกลมที่หมุนคือจักรนี้เป็นตัวขับเคลื่อน ทั้งจักรขอบเรียบ และจักรมีหยักที่ขอบหรือที่ขอบเป็นจักๆ

วงกลมที่หมุนอันนี้ ซึ่งตอนนี้อาจจะมึรูปร่างแปลกๆ ใหม่ๆ ก็ขับเคลื่อนความเจริญมาจนกระทั่งให้มนุษย์เดินทางไปได้แม้แต่ในอวกาศ

เครื่องบินที่เป็นผลผลิตแห่งความเจริญอย่างสูงของยุคอุตสาหกรรม ก็มาผลักดันความเจริญทางด้านการบินสื่อสารคมนาคม ไต่มาตั้งแต่เครื่องบินตีใบพัด จนมาเป็น turbojet

เทอร์โบเจ็ตนี้ก็คือจักรอีกนั่นแหละ คือ แวนวงกลมแหวนเป็นใบพัดที่จะหมุนอัดแก๊สไอน้ำมันเพิ่มแรงพุ่งขับเคลื่อนเครื่องยนต์ไป เป็นเครื่องบินไอพ่น ไปจนถึงยานอวกาศ

“จักร” พาอารยธรรม ก้าวขึ้นยุคใหม่ที่ชื่อไอที

อุตสาหกรรมเจริญเรื่อยมาจนกระทั่งเวลานี้ ที่บอกกันว่าเราก้าวผ่านพ้นยุคอุตสาหกรรมแล้ว มนุษย์เจริญเข้าสู่ยุคที่เรียกว่า “ไอที” เป็นยุคของเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร บางทีเรียกให้โก้ขึ้นอีกหน่อยว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ

ตัวเอกของยุคไอที ก็คือคอมพิวเตอร์ จนบางที แทนที่จะเรียกว่ายุคไอที ก็เรียกง่ายๆ ว่า ยุคคอมพิวเตอร์

ในคอมพิวเตอร์นั้น ก็รู้กันว่าตัวทำงานคือ CPU (central

processing unit)

แต่คอมพิวเตอร์ ถ้ามี CPU อย่างเดียว ก็อยู่ที่นั่นแหละ ไม่ไปไหน เหมือนคนมีแต่สมอง พาไปไหนไม่ได้ คงจะคล้ายกับรถยนต์ ที่มีตัวทำงานคือเครื่องยนต์ ซึ่งมักอยู่ในส่วนหน้าของรถ แต่ถึงจะมีเครื่องยนต์ดีพร้อมอย่างไร ถ้าไม่มีล้อ มันก็ทำหน้าที่เป็นรถไปไม่ได้ หรือเหมือนเครื่องบินที่มีเครื่องยนต์ แต่ไม่มีใบพัด ไม่มีไอพ่น ก็ไม่ไปไหน

เรามักจะลืมนึกว่า กงล้อที่พาเราก้าวไปสู่ความเจริญในยุคนี้ ก็คือจักรเหมือนกัน จักรตัวนี้เขาเรียกกันว่า disc หรือ disk

ถึงตัว CPU เอง ก็ทำงานเป็นจักรเหมือนกัน แต่เป็นจักรทางอิเล็กทรอนิกส์ คือนับจำนวน cycles เป็น “จักร” ที่ตามองไม่เห็น

หันมาดู Disk ดิสก์นี้ ก็คือวงกลม หรือจานกลมๆ ที่ใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ ตอนแรกมีแต่ diskette หรือ floppy disk และ hard disk ที่พวกโปรแกรมสำคัญทั้งหลาย ตั้งแต่ วินโดวส์ ออฟฟิศ จนถึงพวก Web browsers มาเช่าประจำที่ในการทำงานขับเคลื่อน แล้วต่อมาก็มี CD ที่ย่อจาก Compact Disc และ DVD คือ Digital Video Disc มาเสริมช่วย ก็ disk ทั้งนั้น

“จักร” บอกความเป็นญาติมิตร ว่าลึกลงไปยังมัน

ขอแทรกหน่อย ได้ลองไปดูในภาษามลายูว่า ชาวมลายูเรียก disk เหล่านี้ว่าอย่างไร ปรากฏว่า เขาเรียก disk ทุกอย่างเป็น “จักร” ทั้งนั้น

เริ่มด้วย floppy disk เขาเรียกว่า จักระ-Felopi, hard disk

เรียกว่า จักระ- Keras, CD และ DVD เรียกว่า จักระ- Padat

นี่แสดงว่า วัฒนธรรมศรีวิชัยฝังลึกมากในดินแดนมลายู พระพุทธศาสนาเจริญอยู่ในอาณาจักรศรีวิชัยที่ยิ่งใหญ่ก่อนพันปี (ตอนเจริญมาก แผ่คลุมอินโดนีเซีย ตลอดมาเลเซีย ขึ้นมาถึงภาคใต้ของประเทศไทย อย่างน้อยถึงสุราษฎร์ธานี) ภาษาสันสกฤตจึงเข้าไปอยู่ในภาษามลายูมากมาย

เคยบอกญาติโยมและเด็กๆ ว่า ลองไปสืบค้นชีว่า ในภาษาไทย กับในภาษามลายู รวมทั้งภาษายาวีที่พูดกันในภาคใต้ของเรา อันไหนจะมีภาษาบาลีสันสกฤตปะปนอยู่มากกว่ากัน (ในภาษายาวีนี้ ก็ตั้งแต่คำบอกชื่อกันว่า “นามา สะยะ ...”)

การที่ชาวมลายูรับเอาภาษาสันสกฤตเข้าไปในภาษาของตนนั้น ก็เนื่องมาจากการนับถือพระพุทธศาสนา เป็นการตั้งใจรับเอาไปใช้จนถึงขั้นเป็นค่านิยม โดยวิถีของศาสนาและการศึกษาตลอดจนแม้แต่วิถีชีวิตในครอบครัว เช่น ชอบตั้งชื่อลูกเป็นภาษาสันสกฤต

การที่ภาษาหนึ่งจะรับเอาอีกภาษาหนึ่งเข้ามาใช้เป็นภาษาของตนด้วย ถ้าไม่ใช่มาจากความนิยมนับถือในทางพระศาสนาและการศึกษาอย่างที่ว่านั้นแล้ว จะติดต่อกันอย่างไร จะคบหากันถึงสัมผัสกันแสนนานก็เข้าได้น้อย

ดูอย่างภาษาจีนสิ คนไทย-คนจีนคบกันถึงไหน นานเท่าไร แต่ภาษาไทยมีคำจีนที่รับเข้ามาใช้ไม่กี่คำ และก็มีแค่คำชาวบ้านอย่างเรือ “ลำบ้าน” (คนไทยบางคนก็อาจจะไม่ยอม แล้วก็บอกว่าเรียกตรงกันเอง)

ยิ่งภาษาสันสกฤตด้วยแล้ว (ภาษาบาลีก็เช่นกัน) ไม่ใช่ภาษาที่พ่อค้าและชาวบ้านจะใช้พูดจาสื่อสารกันเลย แม้แต่ในอินเดียหรือชมพูทวีปเอง สันสกฤตก็เป็นภาษาชั้นสูง ใช้แต่ในศาสนาและวรรณคดีเท่านั้น คนอินเดียมาค้าขายที่สุมาตรา ชวา และมะละกา ไม่ได้พูดสันสกฤต แต่สันสกฤต มากับพระพุทธศาสนา

กลายเป็นว่า คนมลายูและคนไทยใช้ภาษาชั้นสูงของชมพูทวีป ซึ่งไม่ใช่ภาษาของสามัญชนคนอินเดียทั่วไป

คำสำคัญๆ ชาวมลายูยังนิยมหาคำสันสกฤตมาใช้ เช่น “ภูมิบุตระ” ใช้กันเป็นคำทางการ โดยชาวมลายูทั้งในอินโดนีเซียและในมาเลเซีย (“ภูมิบุตระ” หรือ “ภูมิบุตรา” เป็นคำแสดงสถานะที่ชื่นใจอยู่ในกฎหมายของมาเลเซีย เวลาเขียนด้วยตัวอักษรฝรั่ง เขาสะกดเพี้ยนนิดหน่อยเป็น bumiputra บ้าง bumiputera บ้าง)

ในอินโดนีเซีย ชาวมลายูที่นั่น ถึงแม้ปัจจุบันตัวเองจะเป็นมุสลิม แต่จะเป็นเพราะยังภูมิใจในอารยธรรมศรีวิชัยของบรรพบุรุษที่เป็นชาวพุทธ หรืออย่างไรก็แล้วแต่ ดูเหมือนว่าจะนิยมใช้คำที่มาจากสันสกฤตมากเป็นพิเศษ ดังที่พระสงฆ์ไทยผู้ไปอยู่ที่นั่นแล้วว่า ถึงจะเป็นมุสลิม พอมิบุตร ก็มีผู้มาขอซื้อบาลีสันสกฤตจากพระ

รถยนต์เกาหาลีได้ ยี่ห้อ Hyundai รุ่น Elantra เข้าไปขายในอินโดนีเซีย ตั้งชื่อให้เข้ากับค่านิยมทางภาษาที่นั่นว่า “พิมันตระจักระ” (Bimantara Cakra)

เอาละ กลับมาว่าเรื่องคอมพิวเตอร์จักรกันต่อ

“จักร” จะหมุนไปทางไหน อยู่ที่คนเป็นเสรีทาส หรือเสรีไท

เจ้าจักรประเภท disk พวกนี้แหละที่เป็นพาหะของความเจริญยุคไอที เรายก้อาศัยเจ้าจักรใหม่หรือคอมพิวเตอร์จักรนั้น หมุนพาเราท่องเที่ยวไปใน space ใหม่ ที่เรียกว่า cyberspace

Cyberspace นี้เป็นอวกาศทางความคิด หรือเป็นอวกาศแห่งจินตนาการ ไม่ใช่อวกาศที่แท้จริง และเราก้อาศัยเจ้า disk พวกนี้พาเราไป เราก้อท่องเที่ยวไปกับมัน โดยที่บางทีเราก้อไม่รู้วามันเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ ไม่เห็นคุณค่าของมันเท่าไรนัก

เรามี Internet เป็นเครือข่ายที่เชื่อมต่อกันทั่วทั้งโลก แล้วก็อย่างที่ว่า เราก้อใช้คอมพิวเตอร์จักรท่องเที่ยวไปใน cyberspace จะดูจะหาจะค้นคว้าอะไร จะติดต่อพูดจาสื่อสารกันก็ง่ายและสะดวกไปหมด แถมมีอะไรแปลกๆ ให้ได้รู้ได้เห็นเยอะแยะ แล้วเราก้อสนุกสนานกันใหญ่ บางทีก็เลยมัวแต่เพลินเพลิน

ที่หนักนั้ก ก็ถึงขั้นลุ่มหลง ติดอยู่นั้น เรื่องอื่นๆ แม้จะสำคัญก็ปล่อยเรื่อยเปื่อย เวลาผ่านไปๆ ไม่คิดทำอะไร แม้แต่หน้าที่การงาน การเล่าเรียนศึกษาของตัวเอง ก็ละเลยจนเสื่อมเสีย ที่ถึงกับซักพากัน ออกนอกกลุ่มนอกทาง เสียหายเสียคนไปเลย ก็มีไม่น้อย

คิดกันให้ดี หันหน้าย้อนไปมอง ก็จะมีพบว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้ว เรื่องจักรนี้ มันเป็นวงล้อที่หมุนพาเราไป

แต่ที่จริงก็ตัวเรานี้แหละ ที่จะให้มันหมุนไปทางไหน ถ้าไม่ใช้ให้ดี ไม่ดูทิศดูทาง เราอาจจะไปทางผิด

เมื่อก้อนี้ ได้บอกแล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงเตือนไว้ให้เราเดินไปในทางที่ถูกต้อง เพราะพระองค์ทรงเห็นแล้วว่าคนเดินทางผิด

กันมาก ทางที่ถูกต้อง คือทางสายกลาง

ทางผิดนั้น เรียกว่าทางสุดโต่ง มี ๒ ทาง ทางสุดโต่งซ้าย กับทางสุดโต่งขวา ทางหนึ่งไปแล้วตกหลุม ตกเหวตาย อีกทาง หนึ่งไปแล้วก็วนเวียนอยู่นั้น ไม่ไปไหน เพราะวนเวียนแล้ว ไม่ออกไป หาทางออกไม่ได้ ก็จน ก็จม ก็จบอยู่ในนั้น

สองทางผิดที่พระพุทธเจ้าทรงบอกให้หลีกเลี่ยง ไม่ให้ไปนั้น ไม่ว่ามนุษย์ในยุคสมัยไหนก็สามารถพลาดไปได้ทั้งนั้น

ที่เป็นกันมาแล้วก็ตาม ที่เป็นกันอยู่ก็ตาม วิถีชีวิตของมนุษย์ และการทำกิจกรรมดำเนินกิจการทั้งหลาย แม้แต่อารยธรรมของ มนุษย์ก็อย่างนี้ทั้งนั้น เมื่อไม่เข้าสู่วิถีที่ถูกต้องเป็นทางสายกลาง ก็เล่นไปในทางสุดโต่ง เป็นทางซ้ายบ้าง ทางขวาบ้าง ไม่หมกอยู่ใน *ในกามสุขัลลิกานุโยค* ก็ไหลเลยเถิดไป *อัสตติกสมณานุโยค*

ดังเช่น ในรัฐอย่างหนึ่ง หรือสังคมแบบหนึ่ง ก็มุ่งไปในทาง ของการเสพบริโภคเสรี ปล่อยตามใจอยากกันเต็มที่ ใครจะเป็น ทาสกาม เป็นทาสกินอย่างไร ก็เป็นทาสของตนหาได้อย่างเสรี

ขณะที่ในรัฐอีกอย่างหนึ่ง หรือสังคมอีกแบบหนึ่ง ก็จะบังคับ จะกำหนดให้ต้องทำ ต้องเป็นอยู่อย่างนั้นๆ ห้ามคิด ห้ามพูด ขัดแย้งหรือแตกต่างออกมา ให้เป็นทาสแห่งวิหิงสากันอย่าง เต็มที่

วิถีชีวิต และวิถีสังคม ที่สุดโต่ง พวกเข็ดตัณหา กับพวกขู วิหิงสา ต่างผกาด เผชิญหน้า และผจญกัน ปิดกั้น *วิถีมัชฌิมา* ทำท่า จะพาทั้งอารยธรรมของมนุษย์และโลกแห่งธรรมชาติไปสู่อวสาน

“จักร” หมุนอย่างไร “เครือข่าย” จึงกลายเป็น “ตาข่าย”

เวลานี้เราได้จักรคือ disks ทั้งหลาย มาพาเราท่องเที่ยวไปใน cyberspace โดยอาศัยเครือข่าย Internet ที่เชื่อมต่อทุกส่วนทุกถิ่นแดนของโลกให้ถึงกันได้หมดนี้ ถ้าเราไปถูกทาง ก็จะทำให้ชีวิต สังคม ทั้งโลก และอารยธรรม ให้เจริญ รุ่งเรือง งดงาม เป็นสุข สดใส แต่ถ้าไปผิดทาง อารยธรรมแทนที่จะวิวัฒน์ ก็คงจะเปลี่ยนเป็นวิบัติ หรืออาจจะยิ่งกว่านั้น คือวินาศ

เราได้ฉุกละหุกคิด หรือยังใจพิจารณากันบ้างไหมว่า ที่เราเป็นกันอยู่ ทำอะไรกันอยู่นี้ ชีวิตของเรา สังคมของเรา เดินทางถูกต้องหรือเปล่า ทางที่เรากำลังเดินไปนี้ เป็นทางที่จะไปตกหลุมตกรวดอย่างไรบ้าง หรือเป็นทางที่จะไปวนเวียนติดตัน หรือเปล่า

บอกแล้วว่า cyberspace เป็นอวกาศในความคิด ไม่ใช่ของจริง จึงเข้าทางของจินตนาการ แล้วจินตนาการนี้ ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็เป็นจินตนาการแห่งความเพ้อฝัน นำไปสู่ความลุ่มหลง เพลิดเพลิน มัวเมา ไม่พัฒนาชีวิตของตน ใช้เวลาของชีวิตให้เสียไปเปล่า บางทีก็ตกเป็นเหยื่อของผู้ที่มาหาผลประโยชน์โดยไม่รู้ตัว อาจจะได้ถึงกับทำลายชีวิต ทำลายความเจริญก้าวหน้า ทำลายอนาคตของตนเอง

ไม่เพียงเบียดเบียนและทำลายตัวเองเท่านั้น ยังเอาความประมาทและความลุ่มหลงมัวเมาของตนเองนั้น ไปบั่นทอนทำลายคนอื่นและทำสังคมให้เสื่อมโทรมด้วย

แทนที่จะเอาสิ่งเหล่านี้มาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคม ก็กลับเอามันมาทำการร้าย ชุบกระชากชีวิตของตัวเอง

ลงไปให้ตกต่ำ และดึงสังคมลงสู่อบาย

เวลานี้เรากำลังประสบปัญหาหนัก คือการที่ได้กงล้อวงจักรตัวใหม่มา แต่คนมากมายเอามันมาหมุนพาตัวไปผิดทางเข้าทางสุดโต่งไป

เพราะฉะนั้น เมื่อถึงวันอาสาฬหบูชา ก็คือถึงเวลาที่เราจะต้องมาคิดเรื่องนั้นกันให้จริงจังและชัดเจน เพราะว่า วันอาสาฬหบูชา อันเป็นวันประกาศพระธรรมจักรและแสดงทางสายกลางนั้น ก็คือวันที่เตือนใจเราให้มาพิจารณาว่า การดำเนินชีวิต การประกอบกิจกรรม และกระบวนการพัฒนาทั้งหลาย แม้แต่อารย-ธรรมของเรานี้ กำลังมุ่งหน้าไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่

เราจะต้องมีจิตสำนึกตระหนักรู้ตัว เริ่มตั้งแต่มีสติที่จะเตือนตนเอง และใช้วิจรรณปัญญา สำนวจตรวจตราให้รู้ว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นคุณประโยชน์ที่แท้จริง มิให้เครื่องมือสร้างสรรค์ความดีงามและความเจริญ กลายเป็นสื่อที่ชักนำเอามาซึ่งความชั่วร้ายและความเสื่อมเสียหาย

มิฉะนั้น ระบบ Internet ที่เป็น “เครือข่าย” ซึ่งเชื่อมต่อกันให้หมู่มนุษย์ติดต่อกัน ก็อาจจะกลายเป็น “ตาข่าย” ที่ดักคนให้ตรึงติดนั่งอยู่กับมัน

แล้วการณ์ก็ปรากฏว่า เวลานี้ เครือข่ายชักจะกลายเป็นตาข่ายไปจริงๆ เสียด้วย คนจำนวนมากเอาจักรหมุนพาตัวไปติดในตาข่ายนี้ แล้วก็คืนไม่หลุด บ้างก็พาตัวไปเจอกับ แล้วก็จบลงด้วยความทุกข์เป็นรายการสุดท้าย

ระหว่างนี้ ก่อนจะดับ ก็ดิ้นสนุกกันไปอย่างไรสติ ดิ้นไปดิ้นมาไม่รู้ตัวตัวเองนั้น ที่จริงกำลังเอาตาข่ายพันตัว

เหมือนร่างแหตกปลาให้เข้าไปติด ตอนแรกปลานี้กว่าจะได้กินเหยื่ออ้อร่อย พอเจอตาข่ายดัก ก็ดิ้นรน ดิ้นไปดิ้นมา ก็ถูกแหพันแล้วก็รัด แล้วก็ติดแน่น เลยโดนเขาจับเอามาใส่หม้อแกง ก็จับกัน

“จักร” นั้นไซ้ไร ไฉนต้องหมุนไปในทางสายกลาง

เพราะฉะนั้น จึงควรคิดกันให้ดี ในที่สุด ที่ว่าเจริญกันนักหนานั้น ก็ไปไม่ถึงไหน ถึงจะมีจักรตัวใหม่ แต่ตัวเราคือคนที่ใช้จักรนั้น ก็เป็นคนอย่างเก่าที่ไม่ค่อยได้พัฒนา พอได้จักร ก็เอามาหมุนพาตัวไปได้แค่เข้าในทางสุดโต่ง ไม่ขวาก็ซ้าย ไม่ซ้ายก็ขวา เวียนอยู่เท่าเดิม

พระพุทธเจ้าทรงมาเตือนว่า จักรนี้ ที่ยังกำกึ่งอยู่ ไม่รู้ว่าจะเอาไปหมุนเข้าทางดีหรือทางร้ายนั้น ให้เราจัดการให้มีเครื่องกำกับที่แน่ชัดลงไปเสียว่าจะหมุนเข้าในทางที่ถูกต้อง คือให้เป็นธรรมจักร หรือมิฉะนั้นก็ให้มีธรรมจักรไปร่วมเป็นล้อนำจักรอื่น

ถ้าได้ธรรมจักรมาใส่แล้ว รถหรือยานพาหนะนั้น ก็จะกลายเป็นธรรมยาน หรือธรรมรถ ซึ่งแน่นอนว่าจะพาเราเดินไปในทางสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา”

ทางสายกลาง หมายถึงทางที่ถูก ซึ่งจะนำไปให้ถึงจุดหมาย มนุษย์จะทำอะไรก็ย่อมมีจุดหมาย ถ้าพูดรวมๆ ในระดับโลก ก็คือจุดหมายของอารยธรรม ซึ่งแน่ละ ก็ต้องเป็นจุดหมายที่ดี ที่เยี่ยมยอด เช่น มุ่งให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษย และเมื่อมี

จุดหมายแล้ว ก็ต้องมีวิถีทางที่จะไปให้ถึงจุดหมายนั้น แล้วทางที่จะไปถึงจุดหมายนั้นแหละ เรียกว่า “ทางสายกลาง”

ท่าไมทางที่จะนำไปให้ถึงจุดหมายนั้น จึงมีชื่อว่าเป็นทางสายกลาง

เพื่อรวบรัด ขอบพูดแบบเข้าใจกันง่าย ๆ ว่า เหมือนอย่างคนมากมายมายิงลูกศรไปที่เป้า ลูกศรที่ไม่ถูกเป้า จะพลาดออกไปข้างๆ ทั้งหมด จะเป็นข้างซ้าย ข้างขวา หรือข้างไหนก็ตาม ก็คือไม่ถูก ส่วนลูกศรที่ถูกเป้า ก็คือลูกที่วิ่งไปตรงกลาง อยู่ตรงกลาง

ทางก็เหมือนกัน ทางที่ผิดก็เจอออกข้าง แต่ทางที่ถูกจะแล่นตรงไปเข้าจุดกลาง

ที่นี้ ข้อที่สำคัญมากก็คือ จะเข้าทางที่ถูกต้อง จับจุดกลางให้พุ่งตรงไปสู่จุดหมายได้ ก็ต้องมีปัญญา ตั้งแต่รู้จุดหมายนั้น จับทิศทางได้ชัด รู้เข้าใจกระบวนการ รู้สภาพแวดล้อมและอะไรๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะต้องหลีกเลี่ยงพบผ่าน รู้ที่จะนำรถหรือยานไปให้ถึงจุดหมาย

เพราะฉะนั้น ท่านจึงพูดสั้นๆ ว่า ทางสายกลางมีปัญญาเป็นตัวนำ เรียกว่าสัมมาทิฐิ แปลกันว่าปัญญาเห็นชอบ หรือเข้าใจถูกต้อง

แล้วก็แน่ละ เหมือนคนขับรถที่อาศัยล้อทั้งหลาย ต้องมีสติทั้งนั้น สติต้องอยู่กับตัวตลอดเวลา ตั้งต้นแต่ไม่เผลอลืมจุดหมาย

เพราะฉะนั้น เมื่อเอาคอมพิวเตอร์จักรมุนพาเราเข้าสู่เครือข่าย Internet จะท่องเที่ยวไปใน cyberspace ก็เอาธรรมจักรมาหมุนนำเลย

ตอนนี้ ทั้งปัญญาที่ชัดในวัตถุประสงค์ มองเห็นโล่งประดา เรื่องราวข้อมูลที่สนองจุดหมาย ทั้งสติก็อยู่กำกับคอยกันขยะหรือ เรื่องเหลวไหลออกไป ไม่ทิ้งไม่พลาดข้อมูลที่เข้าเรื่อง ไม่เผลอ ไม่เขวหรือไถลออกนอกทาง

“จักร” จะขับเคลื่อนอารยธรรมได้ ต้องหมุนไปด้วยปัญญา

ที่จริงนั้น ประดิษฐกรรมทั้งหลายเกิดขึ้น ก็เพื่อประโยชน์ แก่ชีวิตและสังคม แล้วเราจะใช้มันเพื่อประโยชน์แก่ชีวิตอย่างไร ใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคมอย่างไร

เอาเลย สืบค้นเสาะหาสื่อสารกันเพื่อข้อมูลข่าวสารที่ทำให้ เกิดการศึกษา ที่ส่งเสริมการทำหน้าที่การงาน ที่เอื้อต่อการ สร้างสรรค์ ที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคม ทั้งใช้จักรนั้น ด้วยปัญญา และใช้มันเพื่อพัฒนาปัญญา อย่างนี้ละก็ก้าวไปได้ ในทางสายกลาง จะมีแต่ความเจริญพัฒนา

แต่ถ้าใช้มันเพียงเพื่อสนองความอยากเสพ ความใฝ่ บริโภค หาช่องทางบำเรอปรนเปรอ เอาแต่ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน นั่นก็คือการที่เราอยู่ในเส้นทางสายที่วนเวียนติดจม อย่างน้อยก็ใช้เวลาให้หมดไปเปล่า ความเจริญพัฒนาก็ไม่ อาจเกิดขึ้นได้

ที่ร้ายกว่านั้นก็คือ พวกที่ใช้จักรหมุนหาผลประโยชน์ให้แก่ ตัวในแดน cyberspace นั้น บางคนก็ใช้ทุกวิธีที่จะเอาคนอื่นเป็น เหยื่อ มีการหลอกลวงสรรพัตร์ บ้างก็หมุนจักรไปเพียงเพื่อหา ช่องทางทำร้ายผู้อื่นพวกอื่นและทำการร้ายต่างๆ รวมทั้งประดา

อาชญากรรม นี่คือทางสุดโต่งที่พากันไปตกหลุม ตกเหว พาชีวิต และสังคมให้เดือดร้อน ถ้าหนักนักก็อาจถึงกับพินาศهلكลาญ

เป็นอันว่า มาถึงยุคนี้ที่เจริญนักหนา เราก็ก้าวกันไปด้วย วงกลมที่เรียกว่าจักรนี้แหละ เพียงแต่ว่าในยุคนี้เราเดินทางไป ในขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น เป็นโลกาภิวัตน์ ทั่วโลก ทั่วจักรวาล และเข้าสู่แดนที่เป็นนามธรรมมากขึ้น อย่างที่ว่าเรามีโลก มี จักรวาลแห่งจินตนาการ

ที่จริง เมื่ออยู่ในแดนแห่งความคิด หรือแดนแห่ง จินตนาการ คนจะต้องเป็นมนุษย์ที่พัฒนาอย่างมาก จึงจะทันกัน หรือเหมาะสม เฉพาะอย่างยิ่งควรมีการพัฒนาทางธรรมทาง ปัญญาอย่างสูง

ถ้าได้แค่สนุกสนานเสพบริโภคหลงไหลผลิตเพลิน และ แย่งชิงหาผลประโยชน์กัน ก็ไม่รู้จะเจริญไปทำไม

ก็รู้กันอยู่แล้ว ความลุ่มหลงผลิตเพลินนี่คือโมหะ เป็น อวิชชา แล้วก็ตามมาด้วยโลภะ และโทสะ ที่จะนำไปสู่การ เบียดเบียนกัน สู่ความทุกข์และความพินาศ หมุนกลิ้งกันไป ในสังสาร-จักร จมดิ่งลงไปในภวจักร ไม่เห็นจะเป็นอารยธรรมที่ไหน มนุษย์ก็ฆ่าทำเวียนวนอยู่กับสภาพเก่า ไม่ก้าวไปในอะไรที่ดีจริง เลย

ถ้ามีวประมาทกันอยู่ คนเอาแต่เสพผลของการพัฒนาใน อารยธรรมที่ผ่านมา โดยไม่พัฒนาตัวตนเอง อารยธรรมก็จะกิน ตัวร่อนลงไปๆ ความเสื่อมสลายก็มาถึงเอง

มาเข้าทางสายกลางกัน แล้วจะได้พาอารยธรรมก้าวไป

ด้วย พุดมาเสี้ยยาว ที่จริง วันนี้ควรจะพุดกันนิดเดียว

ขอทวนนิดหนึ่งว่า องค์ประกอบอย่างแรกอันสำคัญที่ พระพุทธเจ้าตรัสบอกไว้ในทางสายกลาง ก็คือ ให้มีสัมมาทิฐิ เป็นตัวนำ มีความรู้เท่าทัน มีความรู้เข้าใจใช้ปัญญาและแสวง ปัญญา

แม้แต่จะซื้อคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่ง ก็ต้องวางแผนก่อน เริ่มต้นก็มีสติถามตัวเองว่า เราจะมีจะใช้มันเพื่ออะไรบ้าง ถ้าจะ คำนึงถึงความสนุกสนานเพลิดเพลิน ก็ต้องรู้นั่นเป็นเพียงส่วน ข้างเคียง ส่วนเสริม ส่วนพ่วงหรือแถม แต่จุดหมายที่แท้ก็คือ เรา จะเอามันมาทำประโยชน์แก่ชีวิต แก่ครอบครัว แก่สังคมได้ อย่างไร พัฒนาชีวิตของเราได้อย่างไร ใช้แล้วเราได้ปัญญาใหม่ ได้ความรู้ใหม่ อย่างน้อยจะใช้อย่างไรให้คุ้มค่าคุ้มราคา นี่ วางแผนการใช้ ใช้ปัญญา ใช้ด้วยปัญญา และใช้เพื่อปัญญา

แม้แต่ใช้แล้วได้รู้ข่าวสารข้อมูล ก็ไม่พอ ต้องเข้าใจเข้าถึง ข่าวสารข้อมูลเหล่านั้น และเอาไปใช้ประโยชน์ได้ สนองความ ต้องการในทางที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ได้

ถ้าใช้แล้วลุ่มหลง ชีวิตไม่ดีงาม ปัญญาไม่เจริญพัฒนา ก็ ต้องสงสัยว่าผิด ใช้แล้วไม่เกื้อกูลแก่ครอบครัว แก่เพื่อนมนุษย์ แก่สังคม ต้องบอกว่าผิดแน่ เดินทางผิด ไม่ใช่ทางสายกลางแล้ว

ถ้าเดินอยู่ในทางที่ถูกต้อง ไปด้วยธรรมจักร มีล้อรถแห่ง ธรรม เป็นธรรมยาน เป็นธรรมรถ และแล่นไปในทางสายกลาง แล้ว จะเข้า Internet ท่องเที่ยวไปใน cyberspace ไปที่ไหน ก็ ไม่ผิดพลาด ไม่เป็นปัญหา จะได้แต่คุณประโยชน์

เพราะฉะนั้น มัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลางของ พระพุทธเจ้านี้ จึงใช้ได้เป็นอย่างดี ในยุค cyberspace นี้ด้วย เพียงแต่ขอให้เรานึกถึง และยกขึ้นมาสู่ปัญญา

คิดว่าวันนี้พูดแค่นี้ก็แล้วกัน ไม่ต้องขยายความมาก เป็น เรื่องที่ว่าเราจะต้องรู้จักใช้ประโยชน์จากวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง

“ทางสายกลาง” พาคนถึงจุดหมาย นำอารยธรรมให้ศรีวิไล

หลักมัชฌิมาปฏิปทานี้มีความหมายกว้างไกล เพราะเป็น เรื่องของปัญญา ทางสายกลางคืออะไร คือ อริโย อัฏฐังคิโก มัคโค เสยถิทัง สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो ฯลฯ หมายถึง มรรคามีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ ได้แก่สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ ...

เริ่มด้วยมีปัญญาอันเห็นชอบ แล้วมีสติกำกับคอยเตือน พอเจออะไร สติก็มาเตือนทันที ให้ตรวจสอบก่อนว่า เออ วัตถุประสงค์ของเรื่องนี้ที่แท้มันเพื่ออะไร แล้วเรากำลังจะใช้มัน ถูกทางหรือไม่ ที่ใช้ไปแล้ว ใช้ถูกไหม จะใช้ต่อไป ใช้อย่างไรจึงจะ ถูก

พอเราใช้ถูกต้อง เราก็เดินไปในทางสายกลาง เป็น มัชฌิมาปฏิปทา วงจักรล้อรถแห่งธรรมก็หมุนขับเคลื่อนธรรมรถ พาเราไป

ถ้าไปกับธรรมรถด้วยธรรมจักร ก็ปลอดภัย ลู่จุดหมาย ถึง นิพพาน อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอัจฉราสูตร (ส.ส.๑๕/๑๔๓/

๔๕) ว่า

ทางนั้น ชื่อว่าทางสายตรง ทิศนั้น ชื่อว่าทิศปลอดภัย รถ
ชื่อว่ารถไร้เสียง ประกอบด้วยลัทธิธรรมจักร มีหิริเป็นฝา มี
สติเป็นเกราะกัน สารถีนันถา เรบบอกให้ คือธรรม มี
สัมมาทิฏฐินำมุ่งหน้าไป บุคคลใดมียานเช่นนี้ จะเป็นสตรี
หรือบุรุษก็ตาม เขาย่อมใช้ยานนั้น (ขับไป) ถึงในสำนักแห่ง
นิพพาน

เมื่อไปถึงจุดหมายของทางสายกลางแล้ว ก็เป็นคนที่มี
สมบุรณ์ มีชีวิตดีงาม เต็มอิม เป็นอิสระ

บุคคลนั้น ท่านเรียกว่าเป็นผู้ที่ไม่มีอะไรจะต้องทำเพื่อ
ตัวเองอีกต่อไป จึงเป็นผู้พร้อมที่จะทำการทุกอย่าง เพื่อความดี
งามความร่มเย็นเป็นสุขที่แท้จริงของมนุษยชาติ

ชีวิตของเขา นับแต่นั้น ก็ดำเนินตามพุทธคติที่ว่า “พะหุ-
ชะนะหิตายะ พะหุชะนะสุขายะ โลกานุกัมปายะ” คือ เพื่อประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อความสุขของพหูชน เพื่อเกื้อการุณย์แก่ชาวโลก

นี่ก็คือ จักรได้นำอารยธรรมไปสู่จุดหมายที่แท้จริง คือสันติ
สุขของมนุษยชาติ

ขออนุโมทนาทุกท่านที่ได้มาร่วมทำบุญ ในวันอาสาฬห-
บูชานี้ ซึ่งเป็นวันสำคัญที่ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เป็นวันประกาศ
พระธรรมจักรและแสดงทางสายกลาง

แล้วก็ขอชวนให้เราทั้งหลาย นำเอาวงล้อธรรมจักรมาเป็น
เครื่องขับเคลื่อนชีวิต สังคม และอารยธรรม ให้เดินไปในทางสาย
กลางสู่ความดีงามความสุขความเจริญ ดังได้กล่าวมา

